

To taler af Antisthenes

oversat af Christian Thruue Djurslev

Filosoffen Sokrates samlede i de sidste årtier af sit liv en kreds af dygtige unge mænd, der sammen med ham debatterede mange forskellige emner. Sokrates' liv og tanker blev bevaret i elevernes værker. De kendteste af disse elever er Platon (427-347 f.v.t.) og Xenofon (ca. 425-354 f.v.t.), men der var også andre i omgangskredsen, heriblandt den lidt ældre filosof og retoriker Antisthenes (ca. 445-365 f.v.t.).

Diogenes Laertius fortæller i sit værk "Filosoffernes liv" – *Vitae philosophorum* – at Antisthenes' far var athener, og at moderen var fra Thrakien. I sin ungdom blev han undervist i retorik af Gorgias fra Leontinoi (ca. 480-380 f.v.t.), men efter at have mødt Sokrates blev han elev hos ham. Antisthenes var så glad for Sokrates' undervisning, at han hver dag spadserede fra Piræus til Athen (ca. otte kilometer) for at modtage undervisning. Antisthenes' forfatterskab spredte sig over både filosofi og retorik, og han regnes ofte for en forløber for den kyniske filosofi.¹ I de to følgende taler er det dog ikke filosofien, men retorikken der er i fokus.

Aias og Odysseus fra den trojanske sagnkreds er hovedpersonerne i talerne. Baggrunden for de to taler er, at Achilleus er blevet slået ihjel af Apollon og Paris.² Talernes hovedpersoner bar liget og hans udrustning³ tilbage til grækernes lejr, hvor det skulle besluttes, hvem af de to der skulle have Achilleus' udrustning. Der kunne ikke træffes en beslutning, før hver part havde haft mulighed for at tale sin sag. Talerne er således Antisthenes' bud på, hvad de to helte kan have sagt til og om hinanden i en sådan tvist. Homer omtaler også deres strid på ord.⁴ Desuden fortæller Sofokles i sin tragedie *Aias* om de katastrofale følger, striden mellem Aias og Odysseus fik.⁵ I græsk retorik bruges ofte et eller andet mytologisk tema, som f.eks. hos Gorgias.⁶ I det almene gymnasium vil de to tekster, der her præsenteres i dansk oversættelse for første gang, kunne læses i forlængelse af *Odysseens* 11. sang eller *Iliadens* 9. sang. De vil også kunne læses som indledning til Sofokles' *Aias*, ligesom de vil kunne indgå i

---

1. Ahbel-Rappe (2009) 86-90.

2. Tortzen (2005) 245-6.

3. 'Udrustning' bruges gennem oversættelsen om kombinationen af heltens rustning, skjold og sværd.

4. Hom. *Od.* 11.541-67.

5. Sprogøe (1991).

6. Mathiesen (2003); Sørensen (2002).

forløb, der beskæftiger sig med teoretisk eller praktisk retorik. I et forløb om mytologi er de naturligvis helt oplagte.

Talerne består primært af anklager mod den anden person, men også af opfordringer til dommerne om at være retfærdige. De er bygget op parvis af antiteser, f.eks. tale (λόγος) over for handling (ἔργον). Dysten handler i praksis om Achilleus' udrustning, men i ligeså høj grad om, hvem af de to der har de bedste personlige egenskaber (ἀρετή). Hvor Aias er stærk og modig i kamp, er Odysseus kløgtig og rap i replikken. Fra myten ved vi allerede, som Antisthenes' publikum vidste det, at Odysseus trækker sig sejrrikt ud af duellen, og Antisthenes' to taler demonstrerer således, at ἀρετή ikke måles på størrelsen på ens overarm, men på kvaliteten af ens taleevner og kløgt.

Aias' tale

[1] Jeg ville ønske, at de selv samme mennesker, som overværede begivenheden, også skulle dømme mellem os. For så vidste jeg, at jeg kunne tie, og at Odysseus ikke ville vinde noget ved at tale. Desværre er alle, som var tilstede ved begivenheden, borte, mens I, der ikke kender til sagen, skal dømme mig.⁷ Hvilken ret sker fyldest, når dommerne ikke kender til sagen, og den skal afgøres af argumenter? Problemet opstod ved en handling: [2] Jeg slæbte Achilleus' lig med mig tilbage, mens denne Odysseus tog hans udrustning. Jeg vidste, at trojanerne meget hellere ville bemægtige sig liget end udrustningen. For hvis de havde liget, kunne de skænde det og få løsepengene for Hektor tilbage. Udrustningen ville de ikke have dedikeret til guderne, [3] men gemt af vejen i frygt for denne brave Odysseus, der tidligere havde røvet deres kultstatue ved nattetide og præsenteret det for achaierne som en sand bedrift. Jeg mener, at jeg skal have udrustningen, for at jeg kan overrække den til Achilleus' venner, mens Odysseus kun vil sælge den, da han nemlig har ikke modet til at bruge den selv. For ingen kujon vover at bruge det berømte udstyr vel vidende, at det vil afsløre hans fejhed.

[4] Det kan vel alt sammen være det samme, fordi de konger, der arrangerede dysten om våbenene, frivilligt har overladt det til andre at bedømme vores evner, og I har påtaget jer en sag, som I ikke kender til. Men så meget ved jeg: ingen konge, der besidder tilstrækkelig dygtighed, vil overlade det til andre at bedømme nogens værdighed, ligesom den gode læge ikke ville overlade det til andre at stille en diagnose. [5] Hvis jeg dystede med en der var ligesom mig, ville det ikke gøre forskel, om jeg selv blev besejret. Men nu findes der ikke to mænd, der adskiller sig mere fra hinanden, end han og jeg gør. For han ville gøre hvad som helst i det åbne, mens jeg ikke ville turde skjule noget. Jeg ville ikke kunne holde ud at høre et dårligt rygte om mig selv (og det har jeg da heller aldrig gjort), men han ville lade sig hænge, blot han kunne få noget ud af det. [6] Han lod sig piske af slaver, blev slået i ryggen med køller og med næverne i ansigtet, og han sneg sig om natten inden for fjendens mur iklædt pjalter og plyndrede deres helligdom. Det tilstår han gerne, og han vil måske også forsøge at overtale jer til at mene, at han havde gjort noget fornuftigt. Skal denne døgenigt og tempelraner have Achilleus' udrustning?

[7] Altså beder jeg jer, som dømmer, skifter ret og ikke kender sagen, at vægte handling mere end ord, når I afgør sagen om vores egenskaber. For krigen afgøres ved handling, ikke med ord. Det er umuligt at tale en fjende bort, nej, enten kæmper man og sejrer, eller også er

---

7. Ifølge Hom. *Od.* 11.547 var det trojanerne og Athene, der skulle dømme de to.

man træl i stilhed. [8] Hold jer dette for øje, og I vil finde ud af, medmindre I dømmes forkert, at en tale ikke har nogen styrke over for en handling, og at Odysseus ikke vil gavne jer blot ved at snakke – I vil helt sikkert finde ud af, at lange taler holdes på grund af mangel på viden om kendsgerningerne. Sig, at I ikke forstår argumenterne, og rejs jer fra jeres stole, eller døm retfærdigt! Hold ikke dommen for jer selv, men afgør sagen åbent, så I kan forstå, at også dommerne selv kan bøde, hvis ikke de dømmes retfærdigt. Så vil I måske forstå, at I ikke skal dømme på baggrund af det, der bliver sagt, men have en mening.

[9] Jeg vil overlade det til jer at afgøre sagen om mig og mine handlinger, og jeg opfordrer jer alle at danne jer en mening om Odysseus, der ufrivilligt kom her til Troja, og om mig som altid bliver stillet forrest, alene og uden mur.

Odysseus' tale

[1] Dette indlæg i sagen, som er grunden til at jeg har rejst mig, retter sig ikke kun mod dig, men også mod alle andre. For jeg gjort flere gode ting for vores hær end alle jer tilsammen. Jeg kunne også sige dette, da Achilleus endnu levede, og jeg kan sige det til jer nu, hvor han er død. I har ikke kæmpet én eneste kamp, uden at jeg var med jer. Derimod er ingen af jer informeret om alle de farer, jeg personligt har udsat mig for. [2] I de kampe hvor vi alle deltog, blev det ikke til sejr, selvom I kæmpede bravt. Men på mine farlige missioner, som jeg alene stod for, kunne jeg, hvis de lykkedes, fuldføre alt det, som vi oprindeligt var kommet her for. Men hvis jeg skulle fejle, ville I kun have mistet mig. For vi kom ikke her til Troja for at slås med trojanerne konstant, men for at tage Helene tilbage til Sparta og indtage Troja.

[3] Alt dette var afhængigt af mine farlige missioner. Det blev jo forudsagt at Troja var uindtagelig, medmindre vi skaffede den kultstatue tilbage, som blev stjålet fra os. Hvem andre end mig skaffede statuen tilbage - mig som du anklager for tempelrøver? Men du ved jo heller ingenting, når du anklager den mand, som fik kultstatuen sikkert tilbage, for tempelrøveri, men undlader at anklage Alexander, som stjal den fra os, for samme gerning. [4] Resten af hæren bad alle til, at Troja måtte blive erobret, men du kalder mig, som fandt ud af, hvordan det skulle gøres, for tempelraner? Altså: hvis Trojas ødelæggelse var en god ting, er det vel også godt at finde midlet til ødelæggelsen.

De andre er taknemmelige, men du kritiserer mig. [5] På grund af din uvidenhed kan du nemlig slet ikke se alle de gode ting, du selv har fået ud af det. Men jeg bebrejder dig ikke din uvidenhed, for du og mange andre lider ufrivilligt af den. Du er ikke i stand til at blive over-talt af mine gerninger, men skælder mig ud for dem – de ville ellers have reddet dig! Nej, i stedet truer du med at gøre dommerne ondt, hvis de tildeler mig udrustningen. Heldigvis ved jeg, at du ofte fremsætter mange trusler, før du gør bare det mindste ved dem. Men hvis jeg skal give en passende spådom om din fremtid, tror jeg, at du vil gøre dig selv ondt på grund af din voldsomme vrede.

[6] Du anklager mig for fejhed, fordi jeg har gjort skade på fjenden. Men du er tåbelig, fordi du tydeligvis anstrenger dig og gør det forgæves – tror du, at du er bedre, bare fordi du slås sammen med resten af hæren? Taler du til mig om at være duelig? For det første ved du ikke, hvordan man kæmper, men farer frem som et rasende vildsvin. Du slår sikkert dig selv ihjel en dag, når du kaster dig over noget,⁸ og du ved ikke, at den gode mand nødvendigvis

---

8. Her læser jeg ikke Blass' <ξίφει>.

hverken lider skade fra sig selv, fra nogen andre eller fra fjenden? [7] Glæder du dig, som et andet barn, over, at mændene her siger, at du er modig? Jeg synes, at du er den fejeste af alle, og den der allermest frygter døden. Du har for det første en ubrydelig og uigennemtrængelig rustning. Det er grunden til, at man kalder dig usårlig. Hvad ville du gøre, hvis en af fjenderne mødte dig i samme mundering? Det ville være et kønt og forunderligt syn, hvis ingen af jer var i stand til at såre hinanden! Tror du, at der er forskel på at have sådan en udrustning og at sidde inde bag murene? Du sagde jo, at det kun var dig, der ikke var beskyttet af en mur. Men kun du bærer en mur foran dig, der består af syv lag oksehuder! [8] Helt uden våben nåede jeg ikke kun til fjendens mur, men også op på den, hvor jeg tog fjendens vågne vagtposter til fange med deres egne våben. Jeg er din og alle de andres hærfører og livvagt. Jeg ved både, hvad der sker her og blandt fjenderne – ikke fordi jeg har sendt nogen for at spionere, nej, fordi jeg selv har undersøgt det.

Sådan som en kaptajn, der årvågent holder øje med, hvordan han kan redde sit mandskab dag og nat, sådan redder jeg både dig og alle andre. [9] Jeg har ikke undgået nogen fare, hvor jeg kunne gøre skade på fjenden, fordi jeg fandt faren for skamfuld, og soldaterne har heller ikke set mig løbe en risiko, bare fordi jeg ønskede, at de skulle synes godt om mig. Nej, rollen som slave, tigger eller slyngel skal jeg gerne påtage mig i situationer, hvor jeg kan skade fjenden, også selvom ingen ser på. For i krig skal man ikke lade som om, men derimod altid, dag og nat, være aktiv. Jeg har ikke en fast udrustning som jeg bruger til at slås med fjenden, men jeg er altid parat til at slås mod en eller mange, ligegyldigt hvordan han ønsker at gøre det. [10] Når jeg er træt af at slås, overlader jeg ikke, ligesom dig, mine våben til andre, men når fjenden holder inde, angriber jeg dem om natten med de våben, som vil skade dem mest. Natten har aldrig holdt mig tilbage, sådan som den har holdt på dig, som ofte ånder lettet op, når du holder et hvil fra kampen. Når du snorker, redder jeg dig, og jeg gør hele tiden fjenderne ondt med våben, der passer sig for slaver, endda iført pjalter og med piske - det er grunden til, at du kan sove trygt.

[11] Tror du, at du er modig, bare fordi du bar liget tilbage? Hvis ikke du havde kunnet klare det, havde to mand nok. Så havde de også konkurreret med os om æren. Jeg kunne holde den samme tale, som jeg gør nu, men hvad ville du sige som modargument til dem? Ville du ikke blive bekymret over, at de er to, når du skammer dig over at indrømme, at du er fejere end én? [12] Ved du ikke, at trojanerne hellere ville have fat i udrustningen end liget? For liget ville de nok give tilbage, men udrustningen skulle dedikeres til guderne i templet. Det er ikke skamfuldt at afstå fra at hente lig, men skamfuldt ikke at give dem tilbage igen, sådan at de kan begraves. Du tog det sikre med hjem – jeg tog selve det fra dem, som du har hånet mig for.

Du lider af jalousi og uvidenhed, hinandens største modsætninger. [13] Den ene får dig til at stræbe efter at gøre godt, men den anden holder dig fra det. Du har været udsat for noget meget menneskeligt. Fordi du er stærk, tror du, at du også er modig. Ved du ikke, at det at være stærk ikke er det samme som at have erfaring i krig og at være modig, og at uvidenhed er det største onde for dem, som lider af den? [14] Hvis en dygtig digter engang skulle skrive noget om vores evner hver især, tror jeg, at han ville beskrive mig som udholdende, snild, opfindsom, stadsomstyrter og Trojas egenhændige erobrere. Din natur derimod, tror jeg, at han vil sammenligne med dovne æslers og græssende oksers, som accepterer at blive pålagt åg og lænker.

Litteratur

Antisthenes

- Ahbel-Rappe, S & Kamtekar, R. 2009. *A Companion to Socrates*. Wiley-Blackwell: London.
- Navia, L.E. 2001. *Antisthenes of Athens – Setting the World Aright*. Greenwood Press: Westport, CT.
- Rankin, H. D. 1986. *Anthisthenes Sokraticos*. Adolf M. Hakkert: Amsterdam.
- Seddon, K. & Yonge, C.D. 2008. *An Outline of Cynic Philosophy: Antisthenes of Athens and Diogenes of Sinope in Diogenes Laertius' Book Six*. Keith Seddon: Lulu.
- Tortzen, C.G. 2005. *Antik Mytologi*. Forlaget Høst & Søn: København.
- Tortzen, C.G. 2008. "Pseudo-Platon: Om det retfærdige, Om dygtighed, Alkyon," *Aigis* 8.1.

Diogenes Laertius

- Henningsen, N. 1996. *De senere græske filosoffer – Moralfilosofi fra kynikere til epikuræere*. Det lille Forlag: Frederiksberg.

Gorgias

- Mathiesen, J. 2003. *Gorgias' bedrag. Sofisten Gorgias' udtryksform i Lovtalen over Helena*. Museum Tusulanums Forlag: København.
- Sørensen, S. 2002. *Ordets Magt - Gorgias og retorikken*. Klassikerforeningens Kildehæfter: Århus.

Sofokles

- Sprogøe, E. 1991. *Aias*. Gyldendal: København.

Tekstudgaver

- Oversættelsen følger E. Blass, *Antiphontis Orationes et Fragmenta, adiunctis Gorgiae, Antisthenis, Alcidamantis declamationibus*. Leipzig 1871.
- Desuden findes der en italiensk tekst, der er lettere tilgængelig, men ikke indeholder kritisk apparat: F.D. Caizzi, *Antisthenis Fragmenta*. Cisalpino: Milano og Varese 1966. Se desuden dennes bibliografi for yderligere litteratur om Antisthenes.